

Udvardy, M. D. F., 1977: The Audubon Society Field Guide to North American Birds. Western Region

(A. A. Knopf, New York, 855 pp., 627 színes fotó, 20 fekete alapon fehér sziluett típus-tábla, ára \$ 7,95)

Az Audubon Society megbízásából UDVARDY újszerű szabadtéri határozókönyvvvel kísérletezik, mely megtartotta a régebbi határozók zsebformáját, de lényege, hogy a sziluettekből ismerjük fel a látott madarat, milyen alaptípusba tartozik, és ennek alapján hol keressük a színes fényképeken, ami szintén új módszer, illetve a leírásokban. Ezek során a fajokat az élőhely alapján csoportosítja, 19 tájegységet állítva fel: nyílt tenger, tengerparti sziklák, sós mocsarak, édesvízi mocsarak, tavak és folyók, vizenyős tundra, bozótos sivatag és kaktuszosok, mező és szavanna, magashegyi legelők, szántóföldek, városok és parkok, örökzöld bozótos (Chaparral), zsályasztyepp (Sagebrush), fenyvesek és borókások, tölgyesek, lombdők, fenyvesek, magashegyi tundra, sziklák és szurdokok.

A fajokon belül ad leírást méretekkel, ismerteti a madár hangját, habitatját elterjedését és fészkelését.

A függelékben az alkalmi vendégeket sorolja fel, és a családok ismertetőjegyeit adja meg

Az újszerű megoldások ismét egy lépéssel könnyítik meg a madarak helyes felismerését a terepen.

Keve András

Cramp, S. — Simmons, K. E. L. (eds.) 1977: The Birds of the Western Palearctic
(Oxford University Press, Oxford—London—New York, Vol. 1. 716 pp.)

Napjaink áttekinthetetlenül hatalmas madártani irodalmának értékelésében nélkülözhetetlenek az olyan korszerű szemlélettel készült kézikönyvek, amelyek a kutatók könyvtári terhelését mérsékelik. Ez igazolja az ilyen természetű munkák ismétlődő megjelenését. Különösképpen szerencsés, ha a nagy, összefoglaló művek szerkesztői és munkatársai más-más állatföldrajzi területekhez kötődnek, mert így a különböző kiadványok egymást kiegészítik, semmiképpen sem jelenthetnek konkurenciát. Ezzel a meglátással fogadjuk CRAMP szerkesztésében a Nyugat-palearktikum madarainak új kézikönyvét, amely a közép-európai faunával foglalkozó GLUTZ—BAUER—BEZZEL kötetek mellett a legújabb irodalom összefoglaló áttekintésénél perspektívát szélesít. Az új sorozatnak ez ideig kiadásra került első kötete struccoktól a vadrécékig bezáróan tárgyalja a fajokat. Egy-egy fajnál foglalkozik annak leíró ismertetésével, habitatjával, földrajzi elterjedésével, populációs viszonyaival, időszakos mozgalmával, táplálékával, magatartásával, szaporodásbiológiájával, vedlésével, méreteivel. Kiválóan szemléltető, aprólékos elterjedési térképek, színes és fekete madárrajzok és szonogramok egészítik ki a módszertanilag szerencsésen megoldott szöveget. Magyarországi vonatkozásaiban a könyv szerzői nem tudták jellemzően tömöríteni az itteni munkatársaktól kapott terjedelmes ismeretanyagot, és ennek nyilvánvalóan az angol kutatók szigetországi szemlélete magyarázza indítékait. Ugyanakkor a magyar olvasó a tengeri környezetben született írásból kapja meg mindazt, amelyeket kellően nem érzékelhet a GLUTZ et al. kötetek kontinentális hangvételében. A 25 angol fontért beszerezhető, első kötetet ezért a magyar olvasótábor nevében is örömmel üdvözölhetjük, annál is inkább, mert a GLUTZ-sorozattal párhuzamban használva, e két korszerű kézikönyv kisebb könyvtárat pótol a madártani kutatás elősegítésében.

S. I.

Klafs, G. — Stübs, J., 1977: Die Vogelwelt Mecklenburgs

(Fischer Verlag Jena, 358 pp., 17 diagram, 41 elterjedési térkép, 32 fotótábla, 1 színes áttekintő térkép, ára 32 DM)

DATHE előszavában rámutat, hogy 37 év alatt, mióta KUHK hasonló című könyve megjelent, nagy tájváltozások történtek, amik kihatottak a madárvilágra, az érdeklődés pedig nem csökkent a madarak iránt. Ez a munka első kötete annak a tervezett sorozatnak, amely az NDK madárvilágát fel fogja dolgozni, s így útmutató is a következő kötetek számára.

A szerkesztők bevezetésükben kifejtik, hogy 1794 óta ez az ötödik könyv, mely Mecklenburg madaraival foglalkozik. A tervet 15 évvel ezelőtt készítették el, kidolgozásában kereken 300 munkatárs vett részt. Előzményeit megtaláljuk az Ornithologische Rundbriefe Mecklenburgs c. kiadványban. Sokan közben félbe is hagyták munkájukat, melyre elkedvtelenítően hatott megjelenésének bizonytalansága. De most végre akadt vállalkozó, melyért köszönetet mondanak, valamint megköszönik mindenkinek, hogy szabad idejüket erre a célra feláldozták és technikai segítséget nyújtottak.

Az emberi beavatkozás következtében (szertelen vadászat, madárfogás, fészekfosztogatás, tájátalakítás) számos madárfaj eltűnt, amit a madárvédelem egyre hangosabban tett szóvá. Így megtörténtek a századfordulón az aktív védelmi intézkedések, amiben több intézmény versengett egymással.

Élénk kutatási tevékenység a második világháború idején sem csökkent, de utána éles határ húzható. Ezt a korszakot foglalta össze nagy pontossággal KUHK (1939). A háború utáni nagyüzemi gazdálkodás, az iparosodás, az egyre jobban fellendülő üdülési mozgalom az eddigieknél sokkal erősebb iramú tájváltozásokat idézett elő, mint eddig. Számos személyt sorol fel a fejezet írója, néhai SCHILDMACHER, akik a kutatásban részt vettek.

A fauna kialakulását a subfosszilis leletekkel kezdik. Jegyzékük 60 fajt tartalmaz, közülük a *Grus antigone* a legérdekesebb. A VIII—XIII. századi szláv leletekben a háziszárnyasok (kacsa, lúd, tyúk) dominálnak. A leletekből következtetnek a klíma és a növényzet változásaira is.

KLAFS vizsgálja a gazdasági kihasználást, s megállapítja, hogy az emberi hatás csaknem mindenütt kimutatható. Ez a XII. és XIII. századokban indult meg, addig csak helyi jellegű volt már a korai kőkorszaktól kezdve.

KLAFS és RUTHENBERG a természet- és a madárvédelem, valamint a vadászat kihatását vizsgálja.

Útmutatást kapunk az egyes fajok feldolgozásának methodikájáról, továbbá arról is, hogy ki és hol végzett sűrűségi vizsgálatot és statisztikai kiértékelést.

Megadják az egyes fajok leírásában azok gyakorlati indexét, az előforduló alfajokat, az észleléseket, a pihenőhelyeket, részletezik az előfordulás évi ciklusát, ritkábban megjelenő fajok esetében minden adatot, a madártelepek keletkezését, a párok számának ingadozását.

Érdekes példákat emelhetünk ki a terjeszkedő fajok megjelenési idejére vonatkozólag.

Külön tárgyalják a nem kellőképpen bizonyított fajokat, továbbá a betelepített vagy fogságból szököttöket.

A tárgyalást követik az egyes madárfajok elterjedésének ponttérképei.

A munka a *Niethammer—Kramer—Wolters-féle* fajjegyzék felsorolásának sorrendjét követi.

A mintaszerű tematika és feldolgozás hasznos útmutatóul szolgál minden faunamunka számára.

Keve András

Hudec, K. — Cerny, W. et al., 1977: Ptáci 2. in Fauna ČSSR

(Academia, Praha, 895 pp., 25 színes tábla, 379 ábra és fénykép, ára 120 Kcs)

Reprezentatív kiállításban, de reprezentatív szerzői gárdával is készült ez a hatalmas kézikönyv, amely azonban még csak a galambokkal bezárva ismerteti Csehszlovákia madárvilágát. 19 szerzőtárs dolgozott rajta, az ábrákat D. BARTA készítette. Az időközben elhunyt (1975) szerkesztőtárs ČERNÝ munkáját is HUDEC vette át. Fajonként ismertetik annak leírását a vedléssel együtt, méreteiket hivatkozva, kitől vették át, szabadtéri ismeretűjegyeit a hangjával együtt, általános elterjedését, előfordulását Csehszlovákiában, az állományingadozással, vonulását a gyűrűzési eredmények alapján, habitatját, fészkelését, táplálékát, gazdasági jelentőségét, parazitáit, és végül minden fajnál a rövid irodalmi jegyzék. A munka használhatóságát nagyban emeli a német nyelvű kivonata. Az adatokat ellenőrizték, kritikailag tárgyalják. Megdöbbenőek a gyűrűzési eredményeik, csak egy példát kiragadva, balkáni gerle Belgiumban és Itáliában.

Példamutató arra, hogyan kell feldolgozni egy ország madárvilágát, és példa arra is, hogy a kiadó ne írja elő a terjedelmet. Kívánjuk, hogy a második kötet is mielőbb megjelenhessen.

Keve András

Menzel, H., 1976: Der Hausrotschwanz

(N. Brehm Büch., Wittenberg—Lutherstadt, No. 475, 84 pp., 36 ábra)

A bevezetőben rámutat a szerző, hogy a házi rozsdafarkú esetében még populációs vizsgálatok színes gyűréssel nem történtek, így még sok újabb eredmény várható, s jelen munkája nem törekedhetett teljességre. Viszont a hallei madártani körtől kb. 300 fészek-kartotékot kapott.

Sok a hasonlóság a két európai rozsdafarkúfaj között. A házi rozsdafarkú eredetileg sziklalakó volt, csak később húzódott a házakhoz, majd a nagyvárosokba. Megállapítja helyét a rendszertanban, majd 7 alfajának elterjedését és téli szállását részletezi, és hogyan nyomult előre a városokban Közép-Európában. Elemzi neveit, részletesen leírja tollazatát, vedlését, hangját, étletterét, magassági előfordulását, áttelepedési lehetőségeit, állományingadozását. Ezután következik szokott módon a munka leglényegesebb és legbővebben kifejtett része, a költésbiológia.

Felsorolja az eseteket, amikor a kerti rozsdafarkúval kereszteződött. Részletezi kimutatott táplálékát és táplálékszerzési módját.

Táblázatokkal és térképekkel mutatja be a faj vonulását és téli szállását, a gyűrűzésekkel elért eredményeket.

Külön fejezetet szentel az állományvesztésnek, élősködőinek és ellenségeinek, taglalja, hogy mennyiben jut szerepe mint a kakukk gazdamadarának, és legvégül egész röviden a mesterséges telepítés módjáról szól.

Keve András

Nadler, T., 1976: Die Zwergseeschwalbe

(N. Brehm Büch., Wittenberg—Lutherstadt, 136 pp., 88 ábra)

A bevezetőben kifejti a szerző, hogy nemcsak irodalmi összefoglalót kíván nyújtani hanem saját viselkedéstani megfigyelései alapján összevetve más csérekkel és sirályokkal a kis cséret a maga helyére iparkodik beilleszteni.

A különböző nyelveken ismert neveivel kezdi, röviden megadja ismertetőjegyeit a szabadban, majd a rendszertani elhelyezkedését fejtegeti a fajnak. Az *albifrons* csoportba négy kis termetű cséret sorol be: *albifrons*, *superciliaris*, *lorata*, *neréis*. Rámutat filogéniai kifejlődésükre, majd az *albifrons* alfajait név szerint elemzi biometrikailag. Megadja elterjedésüket, ahol tudta állománybecsléssel. Foglalkozik tollazatuk szerkezetével, a sómriggyel, az ivari különbségekkel. A munka súlypontosan a viselkedéssel foglalkozik, kezdve a repülés módjain, a bukással, a futással, az úszással, a tollápolással, a pihenéssel, a társalással, a hangadással, és természetesen legbővebben a szaporodásbiológiával.

Részletes adatokat szolgáltat a kis csér táplálékáról, a vedlés lefolyásáról, a vonulásáról, parazitáiról, az életkoráról, az ellenségeiről és a veszteségeiről, védelme lehetőségeiről.

Kiemelendő bő irodalmi jegyzéke. Nagyrészt önálló kutatáson alapuló, alapos összefoglalót kapunk így a kis csérről, de ebből a magyar költési adatok hiányoznak.

Keve András,

Heinz Wawrzyniak Gertfred Sohns, 1977: Der Seggenrohrsänger

(Die Neue Brehm Bücherei, H. 504, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg—Lutherstadt., 100 pp.)

A csíkosfejű nádiposzáta hazánkban a ritka fészkelők közé tartozik, állandó költőhelyét csak a Hortobágyról ismerjük. Éppen ezért a magyar ornitológust különösképpen is érdekelheti az e fajról írt monográfia. A méretek és a színleírás után a szerzők a faj elterjedésével foglalkoznak. Sajnálatos, hogy a túlságosan is rövidre fogott magyar adatok közül SZABÓ dolgozatát éppen csak említik, és semmi közelebbit nem közölnek a hortobágyi populációról. Ugyanez vonatkozik a költőhelyek leírására is, ahol ugyancsak mellőzik a magyar adatokat.

A költésbiológia és viselkedés című fejezetben részletesen szólnak a tavaszi érkezésről (vizsgálati területükön május első felében érkeztek meg a madarak a téli szállásról), és a táblázaton párhuzamosan a hőmérséklet alakulását ismertetik.

A gyűrűzött hímek igen nagy területhűséget árultak el. Részletesen elemzik a szerzők a hímek énekét és megállapítják, hogy bár a területileg elkülönülő populációk énekében fellelhetők különbségek, hangutánzást nem észleltek. A csíkosfejű nádiposzáta hímek rendszeresen nászrepülnek. Az énekés közbeni magatartásformákat a csíkosfejű és a foltos

nádiposzáta viszonylatában kis táblázat hasonlítja össze. Hasonló alaposággal foglalkoznak a szerzők a fészekrakás, a kotlás és a fiókanevelés különböző mozzanataival is. A párok néha másodszor is költenek.

Rövid fejezet ismerteti a táplálékvizsgálatok eddigi eredményeit, majd a vonulással, a fogásmódokkal és a gyűrűzéssel, a vedléssel, ill. a védelemmel foglalkozó fejezetek következnek. A füzet végén irodalmi felsorolást találunk. A munkát 42 fotó, ill. ábra díszíti.

S. E.